

NORMAN OHLER

Totální raus

drogy ve třetí říši

Jen velmi málo knih žánru literatury
faktu dosahuje kvalit dobrého thrilleru.

Endstation Rechts

HOST

Totální rauš

---

drogy ve třetí říši

BRNO 2016

Totální raus

---

drogy ve třetí říši

NORMAN OHLER

Originally published in the German language
as “Der totale Rausch. Drogen im Dritten Reich”
by Norman Ohler
Copyright © Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG,
Cologne / Germany, 2015
Cover photo © Petr Horník
Translation © Nina Fojtů, 2016
Afterword © Jiří Brenza
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2016 (elektronické vydání)
ISBN 978-80-7577-022-6 (Formát PDF)
ISBN 978-80-7577-023-3 (Formát ePub)
ISBN 978-80-7577-024-0 (Formát MobiPocket)

Obsah

- 13 Příbalový leták namísto předmluvy

1. díl

- 19 **Lidová droga metamfetamin**
(1933–1938)
-

- 22 Perníkový táta: drogová laboratoř
říšského hlavního města
- 25 Předehra v devatenáctém století: pradroga
- 28 Německo, země drog
- 30 Chemická dvacátá léta
- 35 Změna moci znamená změnu substance
- 39 Protidrogová politika
jako antisemitská politika
- 41 Lékař celebrit z Kurfürstendammu
- 47 Injekční koktejl pro pacienta A
- 50 Lidové tělo na lidové droze

- 63 **Ať žije rauš – blitzkrieg jako
metamfetaminová válka
(1939–1941)**
-
- 66 Sběr důkazního materiálu:
Spolkový archiv — Vojenský archiv, Freiburg
- 67 Německá armáda objevuje německou drogu
- 70 Od černého chleba k potravě pro mozek
- 74 Roboti
- 77 Syndrom vyhoření
- 88 Moderní doba
- 89 Válka o čas
- 91 „Moc se s tím nepárat a zabrat“
- 95 Čas je pervitin
- 98 Perníková liška
- 100 Hitler však blitzkrieg nechápe
- 104 Dunkerský haltbefehl —
farmakologická interpretace
- 108 Dealer wehrmachtu
- 114 Válka a vitaminy
- 117 Flying high
- 125 Dar z nebes pro zahraničí

3. díl

- 131 Hitler v rauši – pacient
a jeho osobní lékař
(1941–1944)
-
- 136 Místo schůzky: Národní archiv, Washington, D. C.
- 140 Bunkrová mentalita
- 150 Rauš na východě
- 152 Bývalý zdravotní důstojník vypráví
- 155 Planeta Werwolf
- 162 Ukrajinská jatka
- 170 Látka „x“ a úplná ztráta smyslu pro realitu
- 176 Eukodal
- 182 Překladiště drog tajné služby
- 183 Pacient B
- 192 Atentát a jeho farmakologické důsledky
- 195 Konečně kokain!
- 201 Speedball
- 204 Válka lékařů
- 212 Sebevymazání
- 214 Superbunkr
- 219 Zip
- 223 Otázka viny

4. díl

- 229 **Pozdní excesy — krev a drogy**
(1944 — 1945)
-
- 233 Místo schůzky: Akademie zdravotnické
služby bundeswehru v Mnichově
- 236 Hledání zázračné drogy
- 242 Služební cesta do Sachsenhausenu
- 245 Pilulková hlídka
- 248 Velmi reálný pád třetí říše
- 252 Vymývání mozků
- 255 Soumrak drog
- 260 Last exit — vůdcův bunkr
- 267 Propuštění
- 268 Finální jed
- 270 Morellova imploze
- 274 Tisíciletý rauš
- 277 Poděkování
- 279 **Doslov k českému vydání**
- 285 Seznam vyobrazení
- 287 Poznámky
- 319 Literatura
- 331 Jmenný, věcný a místní rejstřík

*Politický systém odsouzený k zániku dělá instinktivně
mnohé pro to, aby tento zánik urychlil.*

Jean-Paul Sartre

Příbalový leták namísto předmluvy

Na tento materiál jsem narazil v Koblenci, a sice ve střízlivém prostředí Spolkového archivu, což je omyvatelná betonová budova z osmdesátých let. Pozůstalost Theodora Morella, osobního lékaře Adolfa Hitlera, jsem už nedal z ruky. Znovu a znovu jsem listoval v Morellově diáři a zkoumal záhadné záznamy k „pacientovi A“. Pod lupou jsem se pokoušel rozluštit jen stěží čitelné písmo. Stránky byly naškrábané, často jsem četl záznamy typu „inj. w. i.“ nebo prostě jen „x“. Kousek po kousku se vše vyjasňovalo: každodenní injekce, podivné látky, zvyšující se dávkování.

Chorobopis

Veškeré aspekty nacismu již byly osvětleny. Ve výuce dějepisu nejsou žádné mezery, v našem mediálním světě nejdeme bílá místa. Téma bylo zpracováno do posledního detailu, probráno ze všech stran. Německý wehrmacht je nejdůkladněji prozkoumanou armádou všech dob. Opravdu neexistuje nic, co bychom o tomto období nevěděli. Třetí říše působí hermeticky. Jakýkoliv pokus odhalit něco nového má punc přílišné snaživosti, ba až směšnosti. A přesto nerozumíme všemu.

Diagnóza

O drogách v třetí říši toho veřejnost — ale i historici — ví jen překvapivě málo. Existují částečná vědecká i žurnalistická zpracování, ale dosud nevznikl žádný celkový pohled.¹ Komplexní a faktograficky přesná studie k vlivu omamných látek na dění v nacistickém státě a na bojištích druhé světové války dosud chyběla. Pokud však roli drog v třetí říši nepochopíme, a tudíž neproověříme stav vědomí také v tomto směru, mnohé nám unikne.

Důvodem, proč se vlivu psychotropních látek na nejtemnější kapitolu německých dějin dosud nevěnovala přílišná pozornost, je sama nacistická koncepce „boje s drogami“, která zavedla státní kontrolu léčiv a drogy obecně tabuizovala. Ty se tudíž vytratily ze střízlivého zorného pole vědy (do dnešní doby se na univerzitách neprovádějí žádné ucelené studie), hospodářského života a povědomí veřejnosti, stejně jako z pohledu na historii, a stáhly se do špinavého kouta stínové ekonomiky, pančování, kriminality a amatérské polovičatosti.

Můžeme to však napravit a pokusit se o interpretaci skutečných událostí, která osvětlí strukturní souvislosti, a místo impozantních tezí (jež by historické realitě a její střízlivé krutosti křivdily) poslouží s řemeslnou precizností detailnímu studiu historických faktů.²

Účinnost obsahu

Totální rauš se dostává krvelačným masovým vrahům i jejich poslušnému lidu, který je nutno zbavit jakéhokoliv rasového a jiného jedu, pod kůži a proudí jim přímo do tepen a žil. Árijské čistoty v tomto případě dosáhnout nešlo, spíše chemického němectví — a to poměrně toxického. Neboť tam, kde už ideologie nepostačovala, se navzdory všem zá-

kazům nezřízeně vypomáhalo farmaky, a to jak v dolních vrstvách, tak na samém vrcholu. Také v tomto směru Hitler vedl — a dokonce i armáda byla během svých dobovačných tažení ve velkém zásobována stimulantem metamfetaminem (dnes známým jako „pervitin“). Při zacházení s drogami se tehdejší pachatelé chovají pokrytecky, což vrhá na klíčové aspekty jejich činů nové světlo. Poodhalujeme zde roušku tajemství, o kterém jsme ani nevěděli, že existuje.

Nebezpečí při četbě

Je přinejmenším lákavé připisovat pohledu přes drogové brýle přílišný význam a budovat další historickou legendu. Proto musíme vždy pamatovat na následující: dějepisectví nikdy není pouhou vědou, nýbrž vždy je i fikcí. „Populárně-vědecká literatura“ v této kategorii přísně vzato neexistuje — neboť fakta jsou v jejím pojetí smyšlenkami — nebo alespoň podléhají interpretačním vzorům vnějších kulturních vlivů. Pokud si budeme vědomi toho, že historiografie je v nejlepším případě literaturou, bude nebezpečí omylu během četby nižší. To, co zde předkládáme, je nahlíženo nekonvenční, zkreslenou perspektivou a existuje naděje, že díky tomuto zkreslení uvidíme mnohé jasněji. Německé dějiny nepřepíšeme ani nenapíšeme znovu. Ale v nejlepším případě povyprávíme některé jejich části přesněji.

Vedlejší účinky

Tento příravek může mít vedlejší účinky, které se však nemusejí projevit u každého čtenáře. Častý až velmi častý výskyt: šok ze světonázoru a tím způsobené podráždění koncového mozku, někdy doprovázené nevolností a bolestmi břicha. Tyto příznaky bývají mírné a často během četby opět odeznívají. Méně častý výskyt: hypersenzitivní reakce.

Velmi vzácný výskyt: závažné, trvalé poruchy vnímání. Protiopatřením v každém případě je přečíst knihu až do konce, aby došlo k uzdravení prostřednictvím anxiolytických a anti-
konvulzivních účinků.

Jak tuto knihu uchovávat?

Uchovávejte mimo dosah dětí. Doba použitelnosti je dána aktuálním stavem vědeckého výzkumu.

Lidová droga
metamfetamin

(1933–1938)

Nacismus byl v pravém slova smyslu toxický. Zanechal světu chemické dědictví, které se nás dotýká dodnes: jed, který jen tak nezmizí. Ačkoliv se nacisté vydávali za čisté jedince, za podpory ideologie a pomocí propagandistické okázalosti a drakonických trestů prosazovali přísnou protidrogovou politiku, získala si za Hitlera oblibu jedna obzvláště silná, velmi návyková a nadmíru zálučná látka. Tato látka udělala ve třicátých letech zcela legálně kariéru po celé německé říši a později v okupovaných zemích Evropy coby tabletky s obchodním názvem Pervitin a stala se schválenou „lidovou drogou“, která byla k dostání v každé lékárně. Teprve od roku 1939 byla k dispozici pouze na lékařský předpis a konečně od roku 1941 spadala pod ustanovení říšského opiového zákona.

Účinná látka obsažená v pervitinu, metamfetamin, je v současnosti zakázaná na celém světě nebo podléhá přísné regulaci,³ avšak s téměř stovkou milionů konzumentů se považuje za jeden z nejoblíbenějších jedů současnosti, přičemž tento trend je na vzestupu. V tajných laboratořích ji obvykle ve znečištěné formě vyrábějí chemičtí laici a německá média ji označují jako „Crystal Meth“. Krystalická forma této takzvané hororové drogy — která se v mnohdy vysokých dávkách většinou šnupe — se těší nepředstavitelné

oblíbě, zejména v Německu, kde ji stále více uživatelů okusilo jako svou první drogu vůbec. Tento povzbuzující prostředek, vyvolávající nebezpečně silné euforické stavy, se používá jako taneční droga, dále ke zvýšení výkonnosti na pracovišti, v kancelářích a parlamentech, na vysokých školách. Potlačuje únavu a hlad, slibuje euforii, představuje však — a to zejména ve své současné lékové formě* — škodlivou, pro člověka potenciálně destruktivní drogu, na niž si lze rychle vytvořit závislost. Málokdo však ví o jejím rozmachu v období třetí říše.

Perníkový táta: drogová laboratoř říšského hlavního města

Vydávám se pátrat po stopách v jednadvacátém století. Pod jasnou letní oblohou bez mráčku, táhnoucí se od továren k jakoby naklonovaným řadám novostaveb, jedu městskou rychlodráhou na jihovýchod, na okraj Berlína. Abych se dostal k pozůstatkům Temmlerových závodů, které kdysi vyráběly pervitin, vystupuji v Adlershofu, kterému se dnes říká „nejmodernější technologický park Německa“. Tomuto areálu se však vyhnu a prodírám se městskou zemí nikoho, kolem chátrajících továrních budov, procházím pustinou z drolicích se cihel a rezavějící oceli.

Temmlerovy závody se tu usídlily v roce 1933. Rok poté, co byl židovský spolumajitel továrny Chemische Fabrik

---

* Metamfetamin je psychoaktivní molekula, ve své čisté formě méně škodlivá než šarže pervitinu, nezřídka amatérsky vyráběné v černých laboratořích, do nichž se často přimíchávají jedy, jako je benzin, akumulátorová kyselina nebo nemrznoucí kapalina.

Tempelhof Albert Mendel vyvlastněn, převzal jeho podíl Hermann Temmler a firma začala rychle expandovat. Pro německý chemický průmysl, přinejmenším pokud byl ryze árijský, to byly dobré časy, kdy vzkvétal zejména farmaceutický výzkum. Neúnavně se hledaly nové průkopnické látky, které by modernímu člověku přinesly úlevu od bolesti a rozptýlení od starostí. Vědci v laboratořích vyzkoušeli mnohé a nastavili farmakologický kurz, který je vlivný dodnes.

Z bývalé Temmlerovy farmaceutické továrny v Berlíně-Johannisthalu zbyly už jen ruiny. Prosperující minulost, kdy se zde lisovaly miliony pervitinových tablet týdně, už tu nic nepřipomíná. Areál firmy nikdo nevyužívá, budova je prázdná. Přecházím opuštěné parkoviště, musím projít bujným lesíkem, přelézt zeď, na které jsou dosud nalepené skleněné střepy na obranu proti vetřelcům. Mezi kapradím a mladými stromky stojí stará dřevěná „čarodějnická kuchyně“ zakladatele Theodora Temmlera, ze které se celá společnost rozrostla. Zpoza hustého olšovi ční cihlová budova, rovněž zcela opuštěná. Jedno okno je rozbité, takže můžu vlézt dovnitř. Uvnitř procházím dlouhou tmavou chodbou. Ze stěn a stropů čpí zatuchlina a plíseň. Na konci vidím pootevřené dveře, jejichž světlezelená barva už je téměř oprýskaná. Za nimi dvěma rozbitými průmyslovými okny zprava dovnitř proniká denní světlo. Venku je všechno zarostlé — tady uvnitř je prázdné. V rohu leží staré ptačí hnízdo. Zdi jsou až po vysoký strop s kruhovými větracími otvory obložené bílými, zčásti opadanými kachličkami.

Jedná se o bývalou laboratoř dr. Fritze Hauschilda, v letech 1937—1941 vedoucího farmakologického oddělení v Temmlerových závodech, který hledal nový druh léku, „prostředek ke zvýšení výkonnosti“. Nacházím se v někdejší drogové laboratoři třetí říše. Tady v porcelánových tyglících,

Temmlerovy závody v Berlíně-Johannisthalu dnes

kondenzátorech se spojitými trubkami a skleněnými chladiči vařili chemici svou dokonale čistou látku. Zde klapala víčka bachratých chemických baněk a se syčením vypouštěla horkou žlutočervenou páru, zatímco emulze praskaly a prsty v bílých rukavicích nastavovaly perkolátory. Vznikal zde metamfetamin — a sice takové kvality, jakou ve svých nejlepších časech nedokáže vyrobit ani smyšlený drogový kuchtík Walter White v americkém televizním seriálu *Perníkový táta*, který pervitin zpodobnil coby symbol naší doby.

Breaking bad, tedy originální název seriálu *Perníkový táta*, v doslovném překladu znamená, že někdo „náhle změní své chování a udělá něco špatného“. To by mohl být příhodný nadpis i pro léta 1933—1945.

Předehra v devatenáctém století: pradroga

Dobrovolná závislost je nejkrásnější stav.

Johann Wolfgang Goethe

Abychom pochopili historický význam této i jiných drog pro události v nacistickém státě, musíme se vrátit nazpět. Historie vývoje moderních společností je spojená s historií vzniku a distribuce omamných látek, stejně jako je ekonomika spojená s technologickým pokrokem. Výchozím bodem je rok 1805, kdy Goethe v klasicistním Výmaru napsal svého *Fausta*. Básnickými prostředky v něm přesně vyjádřil jednu ze svých tezí, podle níž je samotný vznik lidstva vyvolán drogami: Měním svůj mozek, tedy jsem. Ve stejné době dělal lékárnický pomocník Friedrich Wilhelm Sertürner v méně atraktivním vestfálském Paderbornu pokusy s mákem setým, jehož zahuštěná šťáva, opium, dokázala tišit bolest jako dosud nic jiného. Goethe chtěl poeticko-dramatickým způsobem prozkoumat, co drží nitro světa pohromadě — Sertürner naproti tomu toužil vyřešit problém, který se lidského druhu po tisíce let dotýkal přinejmenším stejně.

Konkrétní výzva pro jednadvacetiletého geniálního chemika zněla: v závislosti na podmínkách pěstování je účinná látka v máku setém obsažena ve velmi rozdílných koncentracích. Někdy její hořká šťáva nepřináší dostatečnou úlevu od bolesti, jindy může dojít k neúmyslnému předávkování a otravě. Stejně jako Goethe, konzumující ve své básnické světničce opiovou tinkturu laudanum, byl Sertürner odkázán jen sám na sebe a tehdy učinil senzační objev: podařilo se mu izolovat morfin, onen klíčový alkaloid opia, jako jakéhosi farmakologického Mefista, který z bolesti

vyčaruje rozkoš. To byl zlom nejen v dějinách farmacie, nýbrž i jedna z nejdůležitějších událostí raného devatenáctého století a dějin lidstva obecně. Bolest, tohoto hrozivého společníka, lze nyní v přesných dávkách tišit, ba dokonce úplně eliminovat. Z lékáren po celé Evropě, kde lékárníci dosud podle svého nejlepšího vědomí a svědomí vyráběli pilulky z ingrediencí vypěstovaných na vlastní bylinkové zahrádce nebo z dodávek babek kořenářek, se během několika málo let vyvinuly opravdové manufaktury, v nichž se etablovaly farmakologické standardy.* Morfin nepředstavoval pouhé zmírnění životních útrap, ale především obrovský byznys.

V Darmstadtu se průkopníkem tohoto vývoje stal majitel lékárny Engel-Apotheke Emanuel Merck, který v roce 1827 stanovil firemní filozofii, v níž se zavázal k dodávkám alkaloidů a jiných léčiv ve stále stejné kvalitě. To znamenalo zrod nejen dodnes prosperující firmy Merck, nýbrž německého farmaceutického průmyslu vůbec. Když byla v roce 1850 vynalezena injekční stříkačka, nemohlo už triumfální pochod morfinu nic zastavit. Tento prostředek proti bolesti se masově používal v americké občanské válce v letech 1861—1865, stejně jako ve francouzsko-německé válce roku 1870—1871. Morfiová injekce tam záhy zdomácněla.⁴ Její vliv byl rozhodující, a to v dobrém i ve zlém. Sice dokázala mírnit útrapy dokonce i těžce raněných vojáků — zato však umožnila válčení v ještě větším stylu. Vojáci, dříve často

---

* Předchůdci těchto provozoven byly křesťanské kláštery, které již ve středověku vyráběly léčiva ve velkém a vyvážely je za hranice svých spádových oblastí. Také v Benátkách (kde byla v roce 1647 otevřena první kavárna v Evropě) existovala od čtrnáctého století výroba chemických a farmaceutických přípravků.

kvůli zranění dlouhodobě neschopní boje, byli teď rychleji ošetřeni a pokud možno opět postaveni do první linie.

Pomocí morfinu, nazývaného rovněž morfium, dosáhl rozvoj tlumení bolesti a anestezie rozhodujícího vrcholu. Postihlo to stejnou měrou jak armádu, tak občanskou společnost. Tento údajný všelék nalezl uplatnění ve všech vrstvách společnosti — od dělníků po šlechtice — a po celém světě, od Evropy přes Asii po Ameriku. V takzvaných *drugstorech* mezi východním a západním pobřežím Spojených států byly v té době dostupné bez lékařského předpisu především dvě účinné látky: šťávy s obsahem morfinu uklidňovaly, zatímco míchané nápoje obsahující kokain (v počátcích Marianiho víno — *vin Mariani* —, bordeauxské víno s výtažkem z koky, a také coca-cola*) se využívaly proti špatné náladě a jako hédonistická euforika či pro potřeby lokální anestezie. Ale to byl teprve začátek. Rodící se průmysl měl v plánu brzkou diverzifikaci; bylo zapotřebí nových výrobků. Dne 10. srpna 1897 vyrobil Felix Hoffmann, chemik společnosti Bayer, z účinné látky obsažené ve vrbové kůře kyselinu acetylsalicylovou, která se začala prodávat pod obchodním názvem Aspirin a záhy dobyla celý svět. O jedenáct dní později vynalezl stejný muž jinou látku, která si měla rovněž získat celosvětový věhlas, a to diacetylmorfin, derivát morfinu — první syntetickou drogu vůbec. Na trh vstoupila pod obchodním názvem Heroin a poté začala svůj triumfální pochod. „Heroin je dobrý byznys,“ prohlašoval hrdě ředitel firmy Bayer a prodával tento přípravek jako lék na bolest

---

* Kolem roku 1885 zkombinoval americký lékárník Pemberton kokain s kofeinem v nápoji zvaném coca-cola, který se prodával jako osvěžující prostředek a záhy i jako všelék. Do roku 1903 obsahovala prapůvodní kola údajně až 250 miligramů kokainu na litr.⁵

hlavy, nevolnost, a dokonce jako sirup proti kašli pro děti. Podávat se prý mohl i kojencům při střevních kolikách nebo problémech se spánkem.⁶

Obchod však nevzkvétal jen ve firmě Bayer. V poslední třetině devatenáctého století vzniklo podél Rýna hned několik moderních lékárenských lokalit. Co do konstelace jim hvězdy byly nakloněny: německé císařství sice mělo vinou své rozdrobenosti na malé státečky jen omezený bankovní kapitál a u větších investic nebylo ochotné příliš riskovat, to však chemický průmysl vůbec nevyžadoval, neboť ve srovnání s tradičním těžkým průmyslem nepotřeboval tolik vybavení a takové množství surovin. Dokonce i při nízkém pracovním nasazení se dosahovalo vysokých ziskových marží. Důraz se kladl především na intuici a odbornost vývojářů a Německo, bohaté na lidský kapitál, se mohlo opřít o bezmála nevyčerpatelný potenciál skvěle vyškolených chemiků a inženýrů, který čerpal z tehdy ještě nejlepšího vzdělávacího systému na světě. Síť univerzit a technických vysokých škol byla považována za příkladnou: věda a hospodářství pracovaly ruku v ruce. Výzkum běžel na plné obrátky, vznikala řada patentů. Německo se ještě před přelomem století — právě v oblasti chemického průmyslu — stalo „dílroudu světa“ a nápis „Made in Germany“ byl pečeti kvality, i co se drog týče.

Německo, země drog

Na tom se po první světové válce zpočátku nic nezměnilo. Zatímco Francie a Anglie si dokázaly obstarat přírodní stimulanty jako kávu, čaj, vanilku, pepř a další přírodní léčivé prostředky ze svých zámořských kolonií, Německo, jež následkem Versailleské smlouvy přišlo o své (byť relativně

skrovné) exteritoriální državy, si muselo najít jiné způsoby, a sice umělou výrobu. Povzbuzující prostředky totiž země potřebovala: válečný debakl zanechal v lidech hluboké rány, způsobil jim všemožné fyzické i psychické strasti. Ve dvacátých letech nabývaly drogy pro deprimované obyvatelstvo žijící mezi Baltským mořem a Alpami postupně na významu. A know-how k jejich výrobě tu nechybělo.

Tak byly položeny základy moderního farmaceutického průmyslu a mnohé chemické látky, které známe dnes, byly vyvinuty během krátké doby a připraveny k patentování. Německé firmy si vybudovaly vedoucí pozici na světovém trhu. Nejenže produkovaly většinu léčiv, ale zároveň dodávaly naprostou většinu chemických surovin k jejich výrobě do celého světa. Vznikalo nové hospodářské odvětví, *chemical valley* mezi městem Oberursel a pohořím Odenwald. Do té doby neznámé malé chudší podniky začaly přes noc prosperovat, staly se z nich vlivné firmy. V roce 1925 se velké chemické továrny spojily do sdružení IG Farben se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, které se stalo jedním z nejmocnějších koncernů na světě. Zvláště opiáty zůstávaly i nadále německou specialitou. V roce 1926 se země nacházela v čele států vyrábějících morfin a byla na špičce v exportu heroinu: 98 procent produkce se vyváželo do zahraničí.⁷ V letech 1925—1930 bylo vyrobeno 91 tun morfinu, což činilo čtyřicet procent světové produkce.⁸ Pouze s výhradou a pod tlakem Versailleské smlouvy podepsalo Německo v roce 1925 *Mezinárodní úmluvu o opiu Společnosti národů*, která obchodní styky regulovala. K její ratifikaci došlo teprve roku 1929 v Berlíně. V roce 1928 německý alkaloidový průmysl zušlechtil ještě necelých 200 tun opia.⁹

Také u jiného druhu látky hráli Němci prim: společnosti Merck, Boehringer a Knoll ovládaly osmdesát procent

světového trhu s kokainem. Zejména kokain společnosti Merck z Darmstadtu byl na celém světě považován za natolik špičkový výrobek, že jeho plagiátoři v Číně dotiskovali štítky po milionech.¹⁰ Hlavním evropským překladištěm surového kokainu se stal Hamburk. Každý rok se ho přes přístav legálně importovaly tisícovky kilogramů. Například Peru přepravovalo celou svou roční produkci surového kokainu, přibližně po pěti tunách, k dalšímu zpracování téměř výhradně do Německa. Vlivná lobby, takzvaná „Specializovaná sekce opium a kokain“, v níž němečtí výrobci drog spojili své síly, neúnavně usilovala o vzájemné úzké propojení vlády s chemickým průmyslem. Dva kartely, z nichž každý sestával z několika firem, si mezi sebou na základě kartelové dohody rozdělily lukrativní trh „celé zeměkoule“: zrodila se takzvaná „Kokainová a opiátová konvence“.¹¹ Obchodním lídrem se v obou případech stala společnost Merck.¹² Mladá republika se koupala v psychotropních a omamných látkách, dodávala heroin a kokain do všech světových stran a povýšila na globálního dealera.

Chemická dvacátá léta

Tento vědecký a hospodářský vývoj získal ohlas také v duchu doby. Umělé ráje byly ve Výmarské republice v módě. Lidé se raději uchýlovali do imaginárních světů, než aby se snažili vypořádat s mnohdy méně růžovou realitou. Dalo by se říct, že tento fenomén onu první demokracii na německé půdě přímo definoval — politicky i kulturně. Lidé odmítali uznat skutečné důvody válečné porážky, popírali spoluzodpovědnost německého císařského národního zřízení za válečné fiasko. Kolovala zlá legenda o „bodnutí do zad“. Německá

armáda prý nezvítězila jen proto, že byla sabotována z vlastní země, konkrétně levicí.¹³

Tyto tendence uniknout ze světa dost často propukaly v čirou nenávisť i kulturní excesy. Nejen Döblinův román *Berlín, Alexandrovo náměstí* znázorňoval Berlín jako děvku babylonskou, s nejubožejším podsvětím všech měst, hledající útočiště v těch nejhorších výstřednostech, jaké si jen lze představit, a k tomu patřily právě i omamné látky. „Berlínský noční život, můj ty bože, něco takového svět ještě neviděl! Dřív jsme měli skvělou armádu, teď máme úžasné zvrácenosti!“ napsal spisovatel Klaus Mann.¹⁴ Město na Sprévě se stalo synonymem mravní zkaženosti, a když se měna kvůli masivnímu rozšíření peněžních zásob k uhrazení státního dluhu propadla až na samé dno a na podzim roku 1923 klesla na neuvěřitelných 4,2 bilionu marek za jeden americký dolar, vypadalo to, že s ní padají také veškeré morální hodnoty.

Všechno se motalo v toxikologickém opojení. Ikona této doby, herečka a tanečnice Anita Berberová, si už k snídani namáčela okvětní lístky bílé růže do koktejlu z chloroformu a éteru a olizovala je: *wake and bake*. V kinech běžely filmy o kokainu nebo morfiu a na každém rohu byly k dostání všechny možné drogy bez lékařského předpisu. Čtyřicet procent berlínských lékařů bylo údajně závislých na morfiu.¹⁵ V Berlíně-Friedrichstadtu provozovali čínští obchodníci z bývalé německé kolonie Ťiao-čou opiová doupata. V zadních pokojících v centru města se otevíraly nelegální noční podniky. Náhončí na Anhaltském nádraží rozdávali letáky a lákali na nelegální párty a „večírky krásy“. Velké kluby jako slavný Haus Vaterland na Postupimském náměstí, taneční sál Ballhaus Resi na Blumenstraße, neblaze proslulý svou nevázanou promiskuitou, nebo menší provozovny jako bar Kakadu či Weiße Maus, kde se u vstupu rozdávaly

masky k zaručení anonymity hostů, přitahovaly zástupy zábavychtivých občanů. Rozvinula se raná forma turismu: z okolních západních zemí a Spojených států sem za zábavou a drogami proudili lidé — jelikož v Berlíně bylo vše tak vzrušující a levné.

Světová válka je prohraná, vše je dovoleno: německá metropole se změnila v experimentální hlavní město Evropy. Plakáty na zdech domů, psané výrazným expresionistickým písmem, varovaly: *Berlíne, zadrž, vzpamatuj se, tančíš se smrtí!* Policie už s touto vlnou nedokázala držet krok; pořádek se začal hroutit nejprve sporadicky a posléze chronicky a zábavní kultura vyplnila vakuum, jak nejlépe dokázala, což ilustruje dobová populární píseň:

*Kdysi nám démon alkohol,
chvílek pochmurných to kat,
až kanibalsky tišil bol,
nyní moc drahý je snad.
A nás Berličanů proto
kokain a morfiu je motto,
a i když venku svět se boří,
drogy šňupem a vpravujem si do žil!
[...]*

*Číšník v podniku promptně se blíží,
dózičku s kokainem nese,
člověk pak hodiny vesele hýří
jak na nejskvostnějším plese;
morfiu působí (nitrožilně)
na centrální orgán vskutku pilně,
a i když venku čerti se žení,
nad drogy nic lepšího není!*

*Matroš zakázán je sic
zákonem shůry daným,
atši oficiálně nesmím nic,
zboží pod pultem se klaním.
Nálada hned raketově roste,
a třebaš proti nám už posté
falešný přítel přísahu složil,
drogy šňupem a vpravujem si do žil!
[...]*

*Můžeme vzít dávku třebaš větší,
k smrti ušňupat se klidně,
Bože můj, o čem to svědčí
v téhleté době nevlídné!
Vždyť Evropa bláznů plná je
a dostal by se do ráje
nebo i hnedle ožil,
kdo drogy šňupal a vpravoval si do žil!¹⁶*

V roce 1928 se jen v berlínských lékárnách vydalo na předpis 73 kilogramů morfia a heroinu.¹⁷ Kdo si to mohl dovolit, ten konzumoval kokain, ultimativní zbraň pro posílení okamžiku. Člověk si šňupl a hned to pocítil: „Okamžiku, jsi tolik krásný! Prodlí jen.“ Koks se rozšířil všude a stal se symbolem výstřední doby. Coby „jed způsobující degeneraci“ ho na druhé straně stejnou měrou odsuzovali komunisté i nacisté, kteří v ulicích bojovali o moc. Reakce na příliš liberální dobu se množily. Proti „morálnímu úpadku“ brojili němečtí nacionalisté, ale útoky přicházely i z konzervativního tábora. Přestože vzestup Berlína a jeho proměna v kulturní metropoli byla kvitována s pýchou, zejména měšťanstvo, které ve dvacátých letech ztratilo své postavení, projevovalo svou

nejistotu radikálním odsuzováním zábavní a masové kultury, jejíž špatná pověst s nálepkou západní a dekadentní se rychle šířila.

Proti hledání spásy v drogách nejhlasitěji ve Výmarské republice agitovali nacisté. Jejich neskrývaný odklon od parlamentního systému, od opovrhované demokracie jako takové, jakož i od městské kultury, kterou rozvíjela čím dál otevřenější společnost, se projevoval v hospodských heslech podněcujících proti údajně mravně zchátralému stavu nenáviděné „židovské republiky“.

Nacisté měli v rukávu svůj vlastní recept na ozdravení lidu a slibovali ideologickou nápravu. Pro ně existoval jediný legitimní rauš, a sice ten hnědý. I nacismus totiž usiloval o transcendentní stavy: nacistický iluzivní svět, který měl Němce nalákat, od počátku využíval techniky mobilizačního rauše. Světodějná rozhodnutí, jak stálo již v Hitlerově štvavém spisu *Mein Kampf*, se musela vynucovat při stavech extatického nadšení, případně hysterie. NSDAP proto uplácela lidi jednak populistickými argumenty, jednak průvody s pochodněmi, svěcením praporů, opojnými shromážděními i veřejnými projevy zaměřenými na dosažení kolektivní extáze. Kromě toho tu byly „násilné rauše“ úderných oddílů SA z takzvaného období bojů (*kampfzeit*), často významně podněcované konzumací alkoholu.* Skutečná politika se s oblibou odbyvala formou nehrdinských zákulisních obchodů: politiku měl nahradit jakýsi společenský rauš.¹⁸

---

* Zde je také nutno odkázat na založení NSDAP 24. února 1920 v mnichovské pivnici Hofbräuhaus. Alkohol hrál důležitou roli již dříve při chlupských rituálech strany hnědých košil a jejich úderných oddílů SA. Role alkoholu v třetí říši se zde dotkneme jen okrajově, protože je mimo rámec této knihy a zaslouží si samostatnou diskusi.

Pokud budeme Výmarskou republiku vnímat z psychohistorického hlediska jako štváčskou společnost, byli její domnělí protivníci, nacisté, fakticky předvojem tohoto hnutí. Drogy se jim protivily, sami se chtěli stát takovou drogou.

Změna moci znamená změnu substance

*...kdežto abstinentní vůdce mlčel...*¹⁹

Günter Grass

Nejužšímu okruhu nacistů se již za výmarské éry podařilo etablovat obrázek Hitlera coby neúnavně pracujícího člověka, který dává svou existenci plně do služby „svému“ lidu. Nenapadnutelná vůdčí postava, pověřená výhradním herkulovským úkolem dostat pod kontrolu sociální rozpory a problémy a urovnat negativní důsledky prohrané světové války. Hitlerův soukmenovec v roce 1930 uvedl: „On sám je jen génius a tělo. A toto tělo trýzní až běda! Nekouří, nepije, jí téměř výhradně zeleninu, ženy ho nezajímají.“²⁰ Ani kávu si prý Hitler nedopřával. Po první světové válce údajně hodil svou poslední krabičku cigaret v Linci do Dunaje; od té doby už neměl v těle žádné jedy.

„My abstinenti máme — jen tak mimochodem — zvláštní důvod, proč musíme být našemu vůdci vděční, když si uvědomíme, jakým vzorem pro nás může být jeho osobní život a postoj k drogám,“ píše se ve zprávě Abstinentního svazu.²¹ Říšský kancléř: údajně mravně bezúhonný muž, odmítající veškeré světské radovánky, bez soukromého života. Bytí poznamenané zdánlivým odříkáním a neustálým obětováním. Vzor pro veskrze zdravou existenci. Mýtus o nepříteli

drog a abstinentu Hitlerovi, který přehlíží své vlastní potřeby, byl nedílnou součástí nacistické ideologie a opakovaně ho takto zobrazovaly sdělovací prostředky. Tento mýtus, který zakořenil nejen ve veřejném mínění, ale také u kritických myslitelů, doznívá podnes. Mýtus, který je potřeba analyzovat.

Nacisté v důsledku uchvácení moci 30. ledna 1933 během krátké doby potlačili výstřední zábavní kulturu Výmarské republiky s celou její otevřeností a ambivalentností. Drogy se staly tabu, jelikož umožňovaly zakoušet jiné ne-reálnosti než ty nacistické. „Svůdné jedy“²² neměly v systému, v němž měl všechny občany svádět pouze vůdce, co dělat. Cesta, kterou se mocipáni ve svém takzvaném boji s drogami vydali, přitom nespočívala až tak ve zpřísnění opiového zákona, který byl jednoduše převzat z období Výmarské republiky,²³ ale spíše v několika nových nařízeních, jež sloužila nacistické vůdčí ideji „rasové hygieny“. Pojmu „droga“, který kdysi zcela neutrálně znamenal „sušené části rostlin“,^{*} byly přisuzovány negativní hodnoty, užívání drog bylo stigmatizováno a — za pomoci rychle vytvořených příslušných útvarů kriminální policie — co nejpřísněji trestáno.

K tomuto novému důrazu se přikročilo již v listopadu 1933, kdy sjednocený Říšský sněm vydal zákon, který umožňoval nucenou hospitalizaci narkomanů v uzavřeném zařízení po dobu až dvou let, přičemž tento pobyt mohl být na

---

* Etymologicky pochází z nizozemského *droog*, což znamená suchý. Během holandské koloniální éry se takto označovaly sušené pochutiny ze zámoří jako koření nebo čaj. V Německu se kdysi všechny farmaceuticky využitelné (sušené) rostliny a části rostlin, houby, živočichové, minerální látky apod. pokládaly za „drogy“, později toto slovo označovalo v podstatě veškerá léčiva a medikamenty — odtud například výraz *drogerie*.

základě soudního rozhodnutí neomezeně prodlužován.²⁴ Další opatření stanovovalo, že lékaři konzumující omamné látky mají být potrestáni zákazem výkonu povolání na dobu až pěti let. Pro účely evidence konzumentů nepovolených látek bylo zrušeno lékařské tajemství. Předseda lékařské komory v Berlíně nařídil, že každý lékař musí podat „drogové hlášení“, pokud pacient dostává omamné látky déle než tři týdny, neboť „veřejná bezpečnost je ohrožena téměř v každém případě chronického zneužití alkaloidů“.²⁵ Přišlo-li takové hlášení, museli stav dotyčného přezkoumat dva posudkoví lékaři. Pokud shledali, že jeho dědičné vlohy jsou „v pořádku“, okamžitě následovala nucená odvykací léčba. Zatímco ve Výmarské republice se dávala přednost pomalému a nenásilnému odvykání, nyní neměl být nikdo ušetřen abstinčních příznaků, jež měly sloužit jako odstrašující příklad závislým osobám.²⁶ Pokud zhodnocení dědičných vloh dopadlo negativně, mohl soud nařídít hospitalizaci na neomezeně dlouhou dobu. Uživatelé drog záhy končili také v koncentračních táborech.²⁷

Navíc byl každý Němec povinen „oznamovat poznatky o příbuzných a známých trpících drogovou závislostí, aby se mohla okamžitě zjednat náprava“.²⁸ Vznikaly kartotéky, jež měly umožňovat úplnou evidenci. Boj proti drogám se tedy brzy stal nástrojem nacistů k rozvoji jejich špiclovského státu. Diktatura ve všech koutech Říše vymáhala svůj koncept takzvaného managementu zdraví (*gesundheitsführung*): v každé župě existovala „Pracovní skupina pro boj s drogami“ (*Arbeitsgemeinschaft für Rauschgiftbekämpfung*). V ní byli zapojeni lékaři, lékárníci, zástupci sociálního zabezpečení, justice, armády, policie a také organizace zvané Národněsocialistická péče o blaho národa (*Nationalsozialistischen Volkswohlfahrt*) — a utkali tak nepropustnou

protidrogovou síť. Její vlákna se sbíhala na Říšském zdravotním úřadě (Reichsgesundheitsamt) v Berlíně, v hlavním oddělení II. říšského výboru pro zdraví lidu (Reichsausschuss für Volksgesundheit). Byla vyhlášena „povinnost ke zdraví“, která „chce jít ruku v ruce s naprostým omezením jakéhokoliv prokazatelného poškozování fyzické, duševní či sociální povahy, jež by mohla nastat zneužíváním cizorodých toxinů nebo alkoholu a tabáku“. Reklama na cigarety byla přísně omezena a drogová prohibice měla „zahradit poslední zbývající místa pronikání mezinárodních životních ideálů do našeho národa“.²⁹

V roce 1935 bylo podle *zákona o zdravém manželství* (Ehegesundheitsgesetz) zakázáno uzavřít sňatek, pokud jeden ze žadatelů o vstup do manželství trpěl „duševní poruchou“. Lidé závislí na omamných látkách do této kategorie spadali automaticky a byli oceňováni jako „psychopatické osobnosti“ — bez šance na uzdravení. Tento zákaz uzavřít manželství měl zabránit „nakažení partnera a dědičnému návykovému potenciálu“ u dětí, neboť u „potomků drogově závislých osob [byl údajně] zaznamenán zvýšený počet duševních anomálií“.³⁰ Brutálním následkem *zákona k zabránění početí dědičně postiženého potomstva* (Gesetz zur Verhinderung erbkranken Nachwuchses) byla nucená sterilizace: „Z rasově hygienických důvodů musíme tudíž zamezit možnosti reprodukce jedincům s extrémní drogovou závislostí.“³¹

A mělo být ještě hůř. Pod pojmem eutanazie, zneužitým k propagandistickým účelům, byli v prvních válečných letech vražděni „duševně nemocní zločinci“, k nimž patřili také lidé užívající drogy. Jejich přesný počet už nelze zpětně dohledat.³² O osudu jedince zde rozhodoval posudek na příslušné evidenční kartě: plus znamenalo smrtici

injekci nebo plynovou komoru, minus ještě jedno odložení. Pokud měla být k usmrcení použita nadměrná dávka morfia, občas pocházela z Říšské ústředny pro potírání drogové trestné činnosti (Reichszentrale zur Bekämpfung von Rauschgiftvergehen), která byla vytvořena v roce 1936 z berlínského protidrogového oddělení, čímž vznikl první celoreíšský drogový policejní úřad. Selektující lékaři prý často byli v „povzneseném rauši“.³³ Protidrogová politika se tak stala nástrojem k vyčleňování a utlačování, či dokonce k vyhlazování okrajových skupin lidí a menšin.

Protidrogová politika jako antisemitská politika

Židé se pokoušeli těmi nejrafinovanějšími prostředky otrávit mysl a duši německého národa a svést smýšlení na neněmeckou cestu vedoucí do záhuby. [...] Odstranit beze zbytku z organismu národa tuto židovskou infekci, která může vést k onemocnění celého národa i k jeho skonu, je rovněž povinností managementu zdraví.³⁴

Ärztblatt für Niedersachsen
(Lékařské listy Dolního Saska), 1939

Rasistická terminologie nacismu byla od počátku formována jazykovými obrazy infekce a jedu, tedy toposem toxicity. Židé byli postaveni na roveň bacilům nebo původcům nemoci, říkalo se, že jsou cizorodými elementy a otravují Říši, kazí zdravý společenský organismus, což je důvod, proč musí být vyloučeni ze společnosti či vyhlazeni. Hitler prohlásil: „Už se nelze uchýlovat k žádnému kompromisu, protože by byl jedem pro nás samé.“³⁵

Ve skutečnosti byl jed obsažen v jazyce, který Židy jako předstupeň jejich následného vyvraždění nejprve odlidštil. Norimberské rasové zákony z roku 1935 a zavedení árijského pasu předků demonstrovaly požadavek čistoty krve — což měla být jedna z největších a nejzranitelnějších vlastností národa. Tím vzniklo rozhraní mezi podněcováním k antisemitismu a protidrogovou politikou. Míru jedovatosti však zde neurčovalo dávkování, nýbrž kategorie odcizení, jak jasně ukazuje nevědecká a zároveň ústřední věta knihy *Magische Gifte* (Magické jedy), v té době běžně používané jako standardní vědecké dílo: „Největší toxické účinky vždy mají národnostně, rasově cizí omamné látky.“³⁶ Židé a drogy splývají v jednu toxickou a infekční jednotku, která ohrožuje Německo: „Po celá desetiletí bylo našemu národu marxisticko-židovskou stranou namlouváno: ‚Tvé tělo patří tobě.‘ Bylo to chápáno tak, že na pánských dýcháncích nebo mezi muži a ženami bylo povoleno popíjení jakéhokoliv množství alkoholu, a to i na úkor tělesného zdraví. Proti tomuto marxisticko-židovskému pojetí se neslučitelně staví koncepce germánsko-německá, a sice že jsme nositeli věčného dědicství předků, a proto naše tělo patří rodu a lidu.“³⁷

Hauptsturmführer SS kriminální komisař Erwin Kosemehl, od roku 1941 vedoucí Říšské ústředny pro potírání drogové trestné činnosti, vyjádřil stejný názor, když prohlásil, že v mezinárodním obchodu s drogami „zaujímají Židé významné postavení“. V jeho práci prý jde o „zneškodňování mezinárodních zločinců, kteří mají často své kořeny v židovstvu“.³⁸ Úřad rasové politiky NSDAP (Rassenpolitisches Amt) tvrdil, že závislost na drogách je součástí židovské povahy jako takové: intelektuální židovský obyvatel velkoměsta dává přednost kokainu a morfiu, aby uklidnil své neustále „excitované nervy“ a aby získal pocit klidu a vnitř-

ního bezpečí. O židovských lékářích se tradovalo, že se mezi nimi vyskytuje „morfinismus [...] neobyčejně často“.³⁹

V antisemitské knize pro děti *Der Giftpilz* (Muchomůrka)⁴⁰ spojili nacisté zástupce obou svých nepřátel, Žida a drogu, v rasově hygienickou propagandu, která se rozšířila po školách a dětských pokojích v celé Říši. Příběh byl exemplární, jeho poselství jednoznačné: nebezpečné jedovaté houby se musí zlikvidovat.

Jelikož byly selekční strategie v boji s drogami namířeny proti všem cizorodým a nebezpečným elementům, aby byli ze společnosti vyloučeni všichni ti, kdo neodpovídali jejímu ideálu, měly drogy za nacismu téměř automaticky antisemitskou konotaci. Lidé užívající drogy trpěli „cizozemskou chorobou“.⁴¹ Drogoví dealeri byli považováni za bezohledné, chamtivé nebo cizácké, užívání drog se chápalo jako „rasově méněcenné“ a takzvaná drogová kriminalita představovala jednu z největších hrozeb pro společnost.

Je až děsivé, jak důvěrně nám některé z těchto výrazů dodnes znějí. Zatímco ostatní nacistické slovní paskvily jsme z jazyka již vypudili, terminologie boje s drogami se nám už dávno dostala pod kůži. Dnes už nejde o židovství versus německví — nebezpeční dealeri jsou teď součástí jiných kulturních okruhů. A nadmíru politická otázka, zda naše těla patří nám, nebo právně společenské spleti sociálně- a zdravotněpolitických zájmů, je dosud živá.

Lékař celebrit z Kurfürstendammu

Jedné noci roku 1933 někdo načmáral na vývěsku lékařské praxe v ulici Bayreuther Straße v Berlíně-Charlottenburgu

„Wie die Giftpilze oft schwer von den guten Pilzen zu unterscheiden sind,
so ist es oft sehr schwer, die Juden als Gauner und Verbrecher zu erkennen...“

Propojování boje proti drogám a nenávisti k Židům — a to dokonce v knížkách pro děti

nápis ŽID. Jméno lékaře, specialisty na kožní a pohlavní nemoci, nebylo už druhý den ráno čitelné, pouze jeho ordinační hodiny: *V pracovní dny 11—13 a 17—19 hod. kromě*

sobotního odpoledne. Obézní a plešatý dr. Theodor Morell reagoval na tento útok stejně uboze a typicky:⁴² rychle vstoupil do NSDAP, aby předešel dalšímu podobnému osočování. Morell totiž nebyl Žid; SA ho z toho kvůli jeho snědé pleti podezřívala neprávem.

Po vstupu do strany začala Morellova praxe brzy fungovat lépe než kdy dřív. Rozšířil ji a přestěhoval se do reprezentativních prostor budovy z gründerského období na rohu Kurfürstendammu a Fasanenstraße. Kdo spolupracoval, ten profitoval — to byla pro Morella lekce, na kterou neměl nikdy zapomenout. S politikou neměl tento tlustý Heseňan zatím nic společného. Zadostiučinění, které ospravedlňovalo jeho existenci, se dostavilo, když se pacient po léčbě cítil lépe, poslušně zaplatil honorář a co nejdříve se zase vrátil. Aby si Morell toto všechno zajistil, rozvinul v průběhu let strategie, které mu oproti ostatním lékařům na Kurfürstendammu, s nimiž soupeřil o zámožnou klientelu, zajistily jisté výhody. Jeho elegantní soukromá praxe se skutečně záhy stala jednou z nejvýnosnějších v západní části města. V Morellově ordinaci, vybavené nejmodernějšími vysokofrekvenčními rentgenovými přístroji, diatermií, čtyřkomorovou lázní a ozařovacími přístroji — to vše si někdejší lodní lékař v tropech pořídil z majetku své ženy Hanni —, si časem podávaly dveře prominentní osobnosti říšského hlavního města. Ať už to byl Max Schmeling nebo partnerka Hanse Alberse, herečka Marianne Hoppeová, nejruznější hrabata a velvyslanci, úspěšní sportovci, velkopřemyslníci s diktátorským vystupováním, koryfejevé vědy, politici, polovina filmového světa: všichni chodili k Morellovi, jenž se specializoval na nové procedury nebo — jak tvrdily uštěpačné jazyky — na léčbu neexistujících chorob.

Skutečně však existovala oblast, ve které byl tento egocentrický a zároveň prohnaný módní lékař považován za průkopníka, a to byly vitaminy. Tehdy se o těchto neviditelných pomocnících, které si tělo nedokáže samo vyrobit, ale nutně je potřebuje k určitým metabolickým procesům, vědělo jen málo. Pokud se tyto vitaminové doplňky aplikovaly injekčně přímo do krevního oběhu, dokázaly v případech nedostatečného zásobení organismu učiněné zázraky. A právě v tom spočívala Morellova strategie, jak si své pacienty udržet, a pokud vitaminy někdy nestačily, nahonem do injekční směsi přidal ještě stimulant oběhového systému, u mužů třeba trochu testosteronu s anabolickým efektem na růst svalové hmoty a zvýšení potence, u žen zase extrakt z rulíku zlomocného k doplnění energie a pro podmanivý pohled. Když jej navštívila jedna divadelní herečka se sklony k melancholii, aby se zbavila trémy před svou premiérou v Admirálském paláci, Morell neváhal a popadl do svých chlupatých rukou jehlu. Dávat injekce prý dovedl jako nikdo jiný. Dokonce kolovaly zvěsti, že je *nemožné* cítit od něj vpich injekční jehly — i navzdory tehdejší velikosti onoho náčiní.

Zprávy o jeho úspěchu se rozšířily i za hranice města a na jaře roku 1936 mu v ordinaci zazvonil telefon, ačkoliv svým sestřičkám výslovně přikázal, že si při práci nepřeje být rušen. Tohle však nebyl obyčejný hovor. Volal „hnědý dům“, tedy ústředí strany v Mnichově: na lince byl jistý Schaub, který se představil jako Hitlerův pobočník a oznámil mu, že Heinrich Hoffmann, „říšský fotograf NSDAP“, trpí jistým delikátním onemocněním. Strana si prý přeje, aby se celé záležitosti ujal Morell jako specialista na pohlavní choroby, který je pověstný svou diskrétností. Na mnichovské lékaře se vzhledem k choulostivosti této věci obracet

nechtěli. Letadlo na letišti Gatow nechal pro lékaře přistavit vůdce osobně, dodal Schaub — a tato věta se Morellovi stala osudnou.

Ačkoliv Morell měl k smrti nerad překvapení, takovéto pozvání nemohl odmítnout. Po příletu do Mnichova se na státní náklady ubytoval v luxusním palácovém hotelu Regina a úspěšně vyléčil zánět ledvinové pánvičky, který Hoffmannovi diagnostikovali jako důsledek kapavky — lidově známé jako tripl. Vlivný pacient ho z vděčnosti za vyléčení společně s manželkou pozval do Benátek.

Po návratu do Mnichova pořádali Hoffmannovi ve své vile v luxusní čtvrti Bogenhausen večeři. Podávaly se špagety s muškátovým oříškem, rajčatovou omáčkou a listovým salátem — oblíbené jídlo Adolfa Hitlera. Hitler býval u Hoffmanna častým hostem a byl s ním úzce spjat už od dvacátých let, kdy Hoffmann svými fotografiemi významně přispěl ke kultu vůdce a vzestupu nacismu. Hoffmann vlastnil autorská práva na diktátorovy významné snímky a vydal řadu fotografických publikací s názvy jako *Hitler, jak ho neznáte* nebo *Národ ctí svého vůdce*, které dosáhly milionových nákladů. Kromě toho existoval další, osobnější důvod, který oba muže propojil: v mnichovském ateliéru dříve pracovala jako asistentka pozdější Hitlerova milénka Eva Braunová a právě Hoffmann ji v roce 1929 s nacistickým vůdcem seznámil.

Hitler, který slyšel od Hoffmanna o žoviálním Morellovi mnoho dobrého, mu před večeří poděkoval za uzdravení svého starého kamaráda a litoval, že lékaře nepoznal dříve; možná by tak mohl ještě být naživu jeho šofér Julius Schreck, který zemřel o několik měsíců dříve na meningitidu. Morell na tento kompliment reagoval nervózně a během požívání špaget ze sebe nevysoukal ani slovo. Lékař

s plným obličejem a tlustými kulatými brýlemi na baňatém nose, který se neustále potil, věděl, že ve vyšších kruzích není společensky přijatelný. Jedinou šancí, jak si mohl získat uznání, byly jeho injekční stříkačky, a tak pozorně poslouchal, když si Hitler v průběhu večera nenuceně stěžoval na těžké žaludeční a střevní potíže, jež ho už roky trápily. Morell se chvatně zmínil o neobvyklé léčbě, která by mohla pomoci. Hitler se na něj zkoumavě podíval — a pozval ho spolu s manželkou k dalším konzultacím na Berghof, své sídlo na Obersalzbergu poblíž Berchtesgadenu.

Tam diktátor o pár dní později v soukromém rozhovoru Morellovi bez obalu přiznal, že je na tom zdravotně tak špatně, že už téměř není schopen pracovat. Kladl to za vinu špatné léčbě předchozích lékařů, které nenapadlo nic jiného než ho nechat hladovět. Když pak přece jen bylo na programu vydatné jídlo, což se u něj stávalo častěji, okamžitě začal trpět nesmírným nadýmáním, a navíc se mu vyrazil svědivý ekzém na obou nohou, takže je musel mít obvázané a nemohl nosit holínky.

Morellovi se příčina Hitlerových potíží ihned zdála být jasná a diagnostikoval u něj abnormální bakteriální flóru způsobující poruchy trávení. Doporučil přípravek mutaflor, který vyvinul jeho přítel, freiburský lékař a bakteriolog profesor Alfred Nißle: obsahoval bakteriální kmeny, původně získané v roce 1917 ze střevní flóry poddůstojníka, který přestál válku na Balkáně na rozdíl od mnoha svých kamarádů bez střevních obtíží. Bakterie se podávaly živé v kapslích a osídlily střevo, kde se rozbujely a nahradily tam všechny ostatní kmeny, pokud možno i ty, které působily potíže.⁴³ Tento vskutku účinný návrh Hitlera, pro něhož i vnitřní tělesné pochody zjevně představovaly boj o životní prostor,

přesvědčil. Nadšeně Morellovi slíbil, že pokud ho mutaflor skutečně vyléčí, daruje mu dům, a jmenoval tlustého doktora svým osobním lékařem.

Když Morell řekl o nové funkci své ženě, netvářila se příliš nadšeně. S poznámkou, že to snad neměli zapotřebí, pokázala Hanni na prosperující praxi na Kurfürstendammu. Možná už tušila, že bude svého manžela v budoucnu vídat jen zřídka. Neboť Hitler a jeho osobní lékař spolu navázali vztah, který byl velmi specifický.

Injekční koktejl pro pacienta A

On sám je něčím nevysvětlitelným, tajemstvím a mýtem našeho národa.⁴⁴

Joseph Goebbels

Diktátor měl vždy hrůzu z doteků jiných lidí a odmítal se podrobovat lékařským vyšetřením, pátrajícím po příčinách jeho potíží. Nikdy by nedokázal důvěřovat specialistovi, který o něm věděl víc než on sám. Starý dobrý rodinný lékař Morell se svým neškodným a příjemným vzezřením mu naproti tomu od počátku skýtal pocit bezpečí. Morell se ani v nejmenším nesnažil proniknout do Hitlerova těla, aby odhalil skryté příčiny jeho zdravotních problémů. Vpich jehly pod kůži, kterým seriózní medicínu nahradil, mu stačil, a když měla hlava státu fungovat a neprodleně požadovala, aby ji Morell okamžitě zbavil potíží a veškerých zdravotních problémů, lékař u Hitlera — stejně jako u herečky z divadla Metropol — ani na chvíli nezaváhal a ihned přichystal dvacetiprocentní roztok dextrózy od společnosti Merck nebo vitaminovou injekci. Okamžité odstranění příznaků

bylo heslem, jež si vedle berlínské bohémy oblíbil také „pacient A“, kterého Morell začal léčit.

Hitler se nechal zlákat rychlostí, jakou se jeho zdravotní stav zlepšil — většinou ještě když byla jehla v žíle. Argument jeho osobního lékaře ho přesvědčil: spotřeba vůdcovy energie při plnění rozmanitých úkolů prý byla tak vysoká, že nemohl čekat, až se látka dostane tabletou přes trávicí trakt (beztoho přetížený) do krve. Hitler to chápal: „Morell mi dnes chce dát ještě jednu velkou injekci jódu a injekci na srdce, játra, kalciovku a vitaminovou injekci. V tropech se naučil, že lék se má vstříknout přímo do žíly.“⁴⁵

Jelikož se velmi zaneprázdněný vládce neustále obával, že bude při výkonu své funkce zdravotně omezen a že nestihne všechno potřebné, a zároveň byl přesvědčen, že si nemůže dovolit pracovní neschopnost, protože by nikdo nebyl s to převzít jeho úkoly, nabývaly tyto nekonvenční léčebné metody od roku 1937 rychle na důležitosti. Několik injekcí denně již záhy nebylo vzácností. Hitler si zvykl na opakované pronikání jehly pokožkou a na následně tajemné proudění údajně silné látky do žil. Pokaždé se pak dočasně cítil lépe. Tenká jehla z nerezové oceli, která mu pronikala pod kůži, díky čemuž byl „okamžitě připraven fungovat“, odpovídala jeho naturelu: situace vyžadovala neustálou duševní bdělost, tělesnou vitalitu, energickou rozhodnost. Neurotické nebo jiné duševní zábrany se musely dát na povel trvale vypnout a on sám musel být za všech okolností plný sil.

Záhy se nový Hitlerův lékař nesměl od svého pacienta hnout a obavy Hanni Moreellové se naplnily: její manžel už neměl na svou berlínskou praxi čas. Do ordinace na Kurfürstendammu si Morell musel najít zástup a později napůl pyšně a napůl fatalisticky tvrdil, že byl jediným člověkem, který vídal Hitlera od roku 1936 každý den nebo alespoň obden.

Před jakýmkoliv významným projevem si říšský kancléř od té doby dopřával „injekci na posilnění“, aby mohl optimálně fungovat. Případný nástup nachlazení, které by mohlo ohrozit jeho výstupy na veřejnosti, byl již předem vyloučen nitrožilní aplikací vitaminů. Aby byl Hitler schopen udržet paži při „německém pozdravu“ co nejdéle nahoře, jednak cvičil s pružinovým posilovačem, jednak krmil své tělo hroznovým cukrem a vitaminy. Nitrožilně aplikovaná glukóza zajistila po dvaceti vteřinách přísun energie do mozku, směs vitaminů Hitlerovi umožnila konat přehlídky před svými vojáky či národem bez známek fyzické slabosti i v nejchladnějších dnech jen v tenké uniformě SA. Když kupříkladu v roce 1938 začal před svým projevem v Innsbrucku nečekaně chraptět, Morell tuto nesnáz rychle odstranil injekcí.

Také jeho zažívací potíže se nejprve zlepšily. Došlo tedy i na slíbený dům pro Hitlerova osobního lékaře — a sice na nobl ostrově Schwanenwerder na řece Havole v Berlíně, v těsném sousedství ministra propagandy Goebbelse. Reprezentativní vila však nebyla až tak úplným darem: Morellovi si museli pozemek, oplocený ručně kovaným železným plotem, ležící na Inselstraße 24—26* koupit za 338 000 říšských marek, obdrželi ovšem od Hitlera bezúročnou půjčku přes 200 000 marek, která byla posléze zaúčtována jako honorář za ošetření. Nový domov však nepřinesl lékaři prominentů, který se tímto dostal do nejvyšší ligy, pouze výhody: Morell si musel najmout pomoc v domácnosti a zahradníka; jeho fixní náklady náhle prudce vzrostly, přestože nevydělával automaticky víc. Nebylo už ale cesty zpět. Svého nového

---

* Nemovitost, kterou předtím vlastnil židovský bankéř Georg Solmen, byla „arizována“. Po válce ji koupil Axel C. Springer.

životního stylu i neskrývané blízkosti moci si již přespříliš užíval.

Rovněž Hitler si na lékaře zvykl více, než bylo obvyklé, a kritiku korpulentního muže, který mnoha pohlavárům ve vůdcově vysoce konkurenčním okolí připadal nechutný, kancléř suše odrazil: Morell tu prý není proto, aby někomu voněl, ale aby pečoval o jeho zdraví. Z titulu své funkce jmenoval v roce 1938 někdejšího módního lékaře — aby mu dodal punc serióznosti — bez habilitace profesorem.

Lidové tělo na lidové droze

První roky v Moreellově péči znamenaly pro Hitlera — vyléčeného ze střevních křečí a neustále napumpovaného vitaminy, zdravého jako řípa a agilního — velmi úspěšné období. Jeho obliba u obyvatelstva neustále rostla. Souviselo to především s tím, že německé hospodářství bylo na vzestupu. Středobodem politiky se stala ekonomická soběstačnost: měla zajistit vysoký životní standard i pozdější schopnost země vést válku. Plány na expanzi už ležely připraveny v šuplících.

Během první světové války vyšlo najevo, že Německo nemá k vedení ozbrojených konfliktů se svými sousedy dostatek přírodních zdrojů, bylo tedy nutné vytvořit zdroje umělé: vývojem syntetického benzínu, vyrobeného z uhlí a buna (syntetického kaučuku) se zabývala společnost IG Farben, která v nacistickém státě nabývala stále většího významu a konsolidovala se jako globální hráč.⁴⁶ Její dozorcí rada označovala sebe samu za „radu bohů“. Pod Göringovou záštitou bylo hospodářství řízeno ve čtyřech čtvrtletních plánech, aby se Německo u všech těchto látek, které si

mohlo produkovat samo, stalo nezávislým na zahraničí. Samozřejmě se to týkalo také drog, neboť pokud šlo o jejich výrobu, hráli Němci i nadále prim. A tak se nacistům v rámci boje s drogami sice podařilo výrazně snížit spotřebu morfia a kokainu, zato se však zrychlil vývoj syntetických stimulantů, což mělo za následek opětovný rozkvět farmaceutických firem. Počet zaměstnanců společností Merck v Darmstadtu, Bayer v Porýní nebo Boehringer v Ingelheimu rostl, mzdy se zvyšovaly.

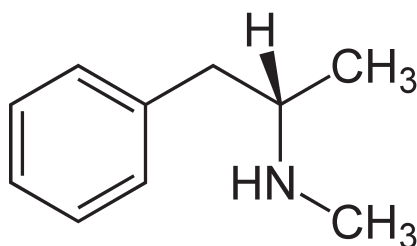
Také u Temmlera nastavili kurz na expanzi. Hlavní chemik dr. Fritz Hauschild* si všiml, do jaké míry byly olympijské hry v Berlíně v roce 1936 ovlivněny látkou zvanou benzedrin, úspěšným amfetaminem z USA — tehdy ještě legálním dopingovým prostředkem. U Temmlera od této chvíle zaměřili vývoj především tímto směrem. Byli totiž přesvědčeni, že prostředek ke zvýšení výkonnosti dokonale zapadá do doby, kdy všichni mluví o povstání národa. Hauschild při tom čerpal z práce japonských badatelů, kteří již v roce 1887 poprvé syntetizovali extrémně stimulující molekulu s názvem N-metylamfetamin a v roce 1919 ji vykrytalizovali v čisté formě.** Tento stimulant vyvinuli z efedrinu, přírodní látky, která rozšiřuje průdušky, stimuluje srdce a potlačuje chuť k jídlu. V lidovém léčitelství Evropy, Afriky a Asie byl efedrin již dlouho znám jako součást rostliny chvojník a používán také v takzvaném mormonském čaji.

---

* Po válce se Hauschild stal jedním z předních sportovních fyziologů v NDR a v padesátých letech dal ze svého institutu na univerzitě v Lipsku impuls ke vzniku dopingového programu NDR, který učinil z dělnicko-rolnického státu sportovní velmoc. V roce 1957 obdržel vynálezce pervitinu Národní cenu NDR.

** Prodával se pod obchodní značkou Philopon / Hiropon a později ho za války využívali piloti kamikadze.

Hauschild výrobek zdokonalil a na podzim roku 1937 objevil novou metodu syntézy metamfetaminu.⁴⁷ Nedlouho poté, 31. října 1937, přihlásily Temmlerovy závody u Říšského patentového úřadu v Berlíně první německý metamfetamin — svou vlastní verzi vitalizační drogy, která co do míry zvyšování výkonnosti americký benzedrin daleko předčila. Její obchodní název zněl: Pervitin.⁴⁸

Pokud jde o molekulární strukturu, tato průlomová látka se podobá adrenalinu a vzhledem k téměř stejné molekulární stavbě může snadno projít takzvanou hematoencefalickou bariérou. Na rozdíl od adrenalinu však metamfetamin nezvyšuje náhle krevní tlak, nýbrž účinkuje plynuleji a působí déle. Droga funguje tak, že vydráždí neurotransmitery dopamin a noradrenalin z neuronů v mozku a vylíje je do synaptické štěrby. Mezi mozkovými buňkami tak začne probíhat vzájemná vzrušená komunikace; v hlavě dochází k jakési řetězové reakci. Vybuchuje neuronový ohňostroj, biomechanický kulomet bez přestání střílí myšlenky. Konzument se náhle cítí čilý, pocituje nárůst energie; smysly jsou zostřené na maximum. Člověk je najednou vitálnější, nabitý energií až do konečků prstů. Sebevědomí roste, dochází k subjektivnímu zrychlení myšlenkových procesů, člověk zažívá euforii a cítí se lehký a svěží. Jedná se o výjimečný stav, podobně jako při náhlém nebezpečí, kdy organismus

mobilizuje všechny síly — i když vůbec žádné nebezpečí nehrozí. Jde o umělou excitaci.

Metamfetamin nevytláčí neurotransmitery pouze do štěrbin, nýbrž blokuje také jejich opětné přijetí. Účinek tedy přetrvává po dlouhou dobu, často více než dvanáct hodin, což při vyšších dávkách může zatěžovat nervové buňky až k jejich poškození, protože je zároveň narušeno nitrobuněčné zásobování energií. Neurony se rozehřívají, brebentění v hlavě už neustává: jako rádio, které se nedá vypnout. Neurony to vzdávají a definitivně odumírají. Objevují se potíže s hledáním slov, poruchy pozornosti a koncentrace a dále může dojít k celkové degradaci mozku, což postihuje paměť, emoce a systém odměňování. Chybí-li konzumentovi po odeznění účinku umělá stimulace, znamená to, že jsou prázdné zásobníky hormonů, které se v průběhu několika týdnů opět doplní. V mezidobí je k dispozici méně neurotransmiterů: důsledkem může být apatie, deprese, smutek a kognitivní poruchy.

Tyto možné nežádoucí účinky byly známé již tehdy, avšak Temmler, pyšný na svůj nový produkt, jim nepřikládal důležitost. Společnost spíše zavětrila bombastický kšeft a prostřednictvím firmy Mathes & syn si u jedné z nejúspěšnějších reklamních agentur v Berlíně objednala kampaň, jakou Německo dosud nevidělo. Jako vzor posloužila slavná společnost Coca-Cola, která rovněž uvedla na trh povzbuzující výrobek a reklamní strategií kolem sloganu *ledově vychlazená* slavila se svou hnědou limonádou obrovské úspěchy.

V prvních týdnech a měsících roku 1938, kdy pervitin rozehrával svou vítěznou partii, se na návštěvních sloupech, na tramvajích a trolejbusích, v linkách berlínské rychlodráhy a metra objevovaly plakáty. Měly moderní minimalistický

vzhled pouze s uvedením značky a odkazem na lékařské indikace: nedostatečnost krevního oběhu, apatie, deprese. U toho byl obrázek oranžovomodré tubičky pervitinu, charakteristického balení s nápisem do oblouku. Zároveň — a to byl další reklamní trik — dostali všichni berlínští lékaři od firmy Temmler dopis, v němž otevřeně stálo, že cílem firmy je lékaře osobně přesvědčit: co se člověku líbí, to přece rád doporučí jiným. Zdarma byly přiloženy pilulky se třemi miligramy účinné látky a ofrankovaný korespondenční lístek: „*Vážený pane doktore! Vaše zkušenosti s pervitinem, byť méně příznivé, jsou pro nás cennou pomocí pro stanovení indikační oblasti. Proto bychom Vám byli vděční za zprávu na přiložené dopisnici.*“⁴⁹ Látka ve zkušební fázi. Stejně jako starý dealerský trik: první dávka je zdarma.

Zástupci Temmlerových závodů navštěvovali velké lékařské praxe, nemocnice, univerzitní kliniky, přednášeli a rozdávali novou drogu posilující sebevědomí, povzbuzující prostředek slibující čilost. Firemní prezentace uváděla, že „znovuobjevená radost ze života u rezignujících lidí je jedním z nejcennějších darů [...], jaký může preparát nemocným poskytnout“. Dokonce i „ženskou frigiditu dokážou pervitinové tablety jednoduše ovlivnit. Způsob léčby je prostý: berte denně čtyři tablety, pokud možno nikoliv ve večerních hodinách, po dobu deseti dnů v měsíci až po tři měsíce. Tato léčba má velmi dobré výsledky v posílení libida a sexuální potence u žen“.⁵⁰ V příbalovém letáku navíc stálo, že přípravek údajně vyrovnává abstinenci příznaky způsobené alkoholem, kokainem, dokonce i opiáty. Objevila se tedy jakási látka působící proti účinkům drog, která by měla nahradit všechny jedy, zejména ty ilegální. Požívání této substance totiž nebylo sankcionováno, metamfetamin se naopak mylně považoval za jakýsi všelék.

Látce se dále přisuzovala složka stabilizující systém: „Žijeme v energeticky vypjaté době, která vyžaduje vyšší výkony a ukládá nám stále více povinností než kterákoliv jiná epocha předtím,“ napsal primář nejmenované nemocnice. Pilulka vyráběná v průmyslových laboratorních podmínkách v konstantní ryzi kvalitě měla pomoci při odmítání pracovních povinností a při integraci „simulantů, lidí neochotných pracovat, škarohlídů a kverulantů“ do pracovního procesu.⁵¹ Tübingenský farmakolog Felix Haffner dokonce navrhoval předepisování pervitinu jako „nejdůležitější příkázání“, pokud jde o „poslední nasazení za celek“: jakýsi „chemický rozkaz“.⁵²

Němcům však užívání euforizujícího prostředku nemusel nikdo přikazovat. Lačnost po silné potravě pro mozek tu byla tak jako tak. Konzumaci nenařídil nikdo shora, neprobíhala tedy *top down*, jak by se v diktatuře dalo očekávat, nýbrž *bottom up*, zdola nahoru.⁵³ Takzvaný weckamin* zapůsobil jako bomba, šířil se jako virus, šel na dračku a brzy byl stejně běžný jako šálek kávy. „Pervitin se stal senzací,“ prohlásil jistý psycholog, „rychle si našel cestu do nejširších kruhů; studenti přípravek brali, aby lépe zvládali zápřah během zkouškového období; telefonistky a zdravotní sestry, aby vydržely noční službu; lidé vykonávající těžkou fyzickou nebo duševní práci, aby byli schopni podávat špičkové výkony.“⁵⁴

Ať už to byly sekretářky, které díky přípravku rychleji psaly na stroji, herci, pro které znamenal vzpruhu před představením, spisovatelé, kteří využívali metamfetaminovou stimulaci za jasných nocí u psacího stolu, nebo dělníci u běžících pásů velkých továren, kteří po nabuzení dokázali

---

* Weckamin, doslova „budivý amin“, tedy jinak řečeno stimulant. V dobovém kontextu se slovo používalo i jako jedno z označení pro pervitin — pozn. překl.

pracovat vyšším tempem — pervitin brali lidé všech vrstev. Stěhováci přestěhovali více nábytku, hasiči rychleji uhasili požár, kadeřníci rychleji stříhali vlasy, noční hlídači už neusínali, strojvůdci řídili lokomotivy bez reptání, dálková řidiči si to mohli bez přestávky svištět po dálnici dostavěné v rekordním čase. Šlofiček po obědě už nebyl potřeba. Lékaři se preparátem léčili sami, pro obchodníky, kteří pospíchali z jedné schůzky na druhou, to bylo nabuzení; brali ho stranici i příslušníci SS.⁵⁵ Odbourával stres a povzbuzoval sexuální apetit, uměle podněcoval motivaci.

Jistý lékař napsal: „Provedl jsem experiment sám na sobě a pozoroval jsem fyzicky i psychicky příjemný nárůst energie, což mne už půl roku vede k tomu, abych pervitin doporučoval spolupracovníkům, manuálně i duševně pracujícím, přechodně přepjatým soukmenovcům, dále řečníkům, zpěvákům (při trémě), čekatelům na zkoušku. [...] Jedna dáma s oblibou užívá přípravek (cca 2 × 2 tablety) před pobytem ve společnosti; jiná úspěšně během zvláště vyčerpávajících pracovních dnů (až 3 × 2 tablety denně).“⁵⁶

Pervitin se stal symbolem rozvíjející se meritokracie. Na trh byly uvedeny dokonce pralinky s příměsí metamfetaminu. Do jedné bylo přidáno úctyhodných čtrnáct miligramů metamfetaminu, což byl téměř pětinasobek jedné pervitinové pilulky. *Hildebrandovy pralinky vždy potěší*, tak zněl slogan tohoto mocného pamlsku nazvaného *Mother's little helper*. Doporučení znělo rezolutně: sníst tři až devět kousků; s upozorněním, že na rozdíl od kofeinu je to neškodné.⁵⁷ Domácí práce prý jdou rychleji od ruky, navíc díky této výjimečné sladkosti dokonce ubývají kila, jelikož přípravek na hubnutí pervitin potlačuje zbytkovou chuť k jídlu.

Tato účinná kampaň zahrnovala i stať dr. Hauschilda v prestižním týdeníku *Klinische Wochenschrift*. V ní a také

Více zábavy při domácích pracích: pralinky s obsahem metamfetaminu

o tři měsíce později ve stejném časopise pod názvem „Nové speciality“⁵⁸ Hauschild referoval o mimořádně silném, vzrušujícím, stimulujícím účinku pervitinu, nárůstu energie, zvýšení sebevědomí a zlepšení rozhodovací schopnosti. Myšlenkové asociace plynuly rychleji, i fyzická práce šla od ruky daleko snáze. Vypadalo to, že jeho všestranná použitelnost ve vnitřním a všeobecném lékařství, chirurgii a psychiatrii dokáže zabezpečit rozsáhlé indikační oblasti a zároveň podněcovat nové vědecké otázky.

Na zodpovězení těchto otázek se postupně vrhaly všechny univerzity v Říši. Prvním byl profesor Schoen z lipské polikliniky, který informoval o „duševní stimulaci přetrvávající celé hodiny, vymizení ospalosti a únavy, a namísto toho o nástupu aktivity, výřečnosti, euforie“.⁵⁹ Pervitin se mezi vědci těšil velké oblibě — snad i proto, že jim na začátku působilo velké potěšení, když ho brali sami. Pokusy na sobě samém patřily k bontonu: „O osobních zkušenostech se dalo referovat nejdříve po opakovaném užití 3—5 tablet (9—15 miligramů) pervitinu, na základě čehož se člověk vůbec dokázal obeznámit s psychickými účinky.“⁶⁰ Neustále vycházely najevo nové a nové přednosti. Možné vedlejší účinky se upozadovaly. Profesoři Lemmel a Hartwig z univerzity v Královci zaznamenali zvýšení pozornosti a soustředění a radili: „V těchto pohnutých dobách konfliktu a expanze je jedním z nejdůležitějších úkolů lékaře udržet výkonnost jednotlivce a pokud možno ji ještě zvýšit.“⁶¹ Jistá studie dvou tübingenských neurologů údajně prokázala urychlení myšlenkových procesů pomocí pervitinu a celkový nárůst energie. Rovněž prý částečně vymizely zábrany při rozhodování, bariéry všeobecného rázu a deprese. V testu inteligence

---

* To je zhruba množství pervitinu, které se nyní běžně užívá.

se ukázalo její výrazné zvýšení. Z Mnichova, od profesora Püllena, přišly údaje od „mnoha stovek případů“, které tato tvrzení podpořily. Püllen informoval o veskrze stimulujícím účinku na koncový mozek, oběhovou soustavu a vegetativní nervový systém. Navíc prý zjistil, že při „jednorázové vysoké dávce 20 miligramů dojde k významnému snížení strachu“.⁶² Není divu, že společnost Temmler zásobovala lékaře těmito pozitivními výsledky poštou a pravidelně je udržovala v obraze.

Pervitin byl pro ducha doby jako ulitý. Poté co přípravek dobyl trh, skutečně existovaly důvody domnívat se, že nastane konec všem depresím. Alespoň se to dařilo oněm Němcům, kteří z nacistické tyranie profitovali, a těch byla většina. Jestliže v roce 1933 byli ještě mnozí přesvědčeni o rychlém konci nového kancléře a příliš mu nedůvěřovali, o několik let později vypadala situace zcela odlišně. Udály se dva zázraky, jeden v oblasti hospodářské, druhý ve vojenské. Vyřešily se tak dva tehdejší nejpálčivější problémy. Bylo-li v době, kdy nacisté převzali moc, v Německu šest milionů nezaměstnaných a pouhých sto tisíc vojáků se špatnou výzbrojí, v roce 1936 bylo dosaženo — navzdory pokračující globální krizi — téměř úplné zaměstnanosti a wehrmacht se stal jednou z nejsilnějších armád v Evropě.⁶³

Přibývalo také úspěchů na poli zahraniční politiky, ať už se jednalo o remilitarizaci Porýní, anšlus Rakouska nebo „navrácení sudetských Němců do Říše“. Západní mocnosti tato porušení Versailleské smlouvy netrestaly, naopak dělaly ještě větší ústupky, protože doufaly, že tak zabrání nové válce v Evropě. Ale Hitler se nenechal diplomatickými úspěchy ukonejšit. „Stejně jako narkoman, který se nemohl vzdát své drogy, nedokázal upustit od plánování nových ucvácení moci, překvapivých případů, tajných rozkazů a okázalých

vojenských tažení,“ popsal povahu imperátora z Braunau historik a spisovatel Golo Mann.⁶⁴ Spojenci se zmýlili, Hitler nebyl spokojený nikdy. Neustále a všemi způsoby se musely překračovat hranice, zvláště pokud šlo o hranice státní. Od německé říše k velkoněmecké říši až po plánovanou germánskou světovou říši: permanentní zvyšování dávek, které vyžadoval, bylo v povaze nacistické věci, a to zahrnovalo především touhu po nových teritoriích. Hesla *Heim ins Reich* (Domů do Říše) a *Volk ohne Raum* (Národ bez prostoru) to skvěle vystihovala.

Hitlerův osobní lékař Morell měl přímo prsty dokonce i v rozdrčení Československa. V noci na 15. března 1939 pobýval churavějící československý prezident Emil Hácha na víceméně vynucené státní návštěvě v novém říšském kancléřství. Avšak dokument, který mu Němci předložili, de facto kapitulaci jeho vojsk před wehrmachtem, podepsat nechtěl, zkolaboval a nebyl nadále schopen reagovat. Hitler nechal okamžitě poslat pro Morella, který přispěchal se svým kufříkem plným injekcí a vstříkl zahraničnímu státníkovi v bezvědomí natolik stimulující látku, že Hácha během několika vteřin procitl, jako by ho vzkřísili z mrtvých, a podepsal listinu, která zpečetila prozatímní konec jeho státu. Hned následujícího rána Hitler vtáhl bez boje do Prahy. Během následujících let, kdy Hácha stál v čele „Protektorátu Čechy a Morava“, na který se smrškla jeho země, zůstal Morellovým věrným pacientem. Farmakologie se stala pokračováním politiky jinými prostředky.

V onom prvním pololetí roku 1939, v několika posledních měsících míru, dosáhla Hitlerova popularita dočasněho vrcholu. „Co ten člověk všechno dokázal!“ říkalo se tehdy běžně a mnozí soukmenovci také chtěli dokázat, jakých výkonů jsou schopni. Byla to doba, kdy se snaha zjevně opět

vyplácela. A také doba společenských požadavků: člověk *musel* do této společnosti patřit a *musel* být úspěšný — už jen proto, aby nebudil podezření. Všeobecný rozmach zároveň vytvářel obavy z neschopnosti držet s tímto rychlým tempem krok. Také rostoucí schematizace práce kladla na jednotlivce, který se stal fungujícím kolečkem ve stroji, nové požadavky. Cokoliv, co člověku pomohlo dostat se do nálad — být chemického rázu —, bylo vítáno.

Pervitin tak usnadnil jednotlivcům přístup k velkým emocím a propagovanému „sebeléčení“, které německý národ údajně zavedl. Silná látka se přeměnila na *potravinu*, kterou ani její výrobce neplánoval omezovat pouze na zdravotníctví. „Německo, probud' se!“ volali nacisté. A metamfetamin se postaral o to, aby země *zůstala* vzhůru. Národ, hnán osudným opojným koktejlem propagandy a farmakologické drogy, se stával stále závislejším.

Utopická představa o sociálně harmonické společnosti, jak ji nacismus s oblibou propagoval, se tváří v tvář skutečnému zápasu individuálních ekonomických zájmů v moderní meritokracii ukázala jako přelud. Metamfetamin překlenul vznikající body zlomu a dopingová mentalita se rozšířila do všech koutů Říše. Pervitin umožnil jednotlivci fungovat v diktatuře. Byl to nacismus ve formě tablet.

Ať žije rauš —
blitzkrieg jako
metamfetaminová válka

(1939—1941)

*Hudba je pro mě někdy opravdu velkou útěchou (a to nemluvím o pervitinu, který mi prokazuje skvělé služby, zejména po nocích s alarmem).*⁶⁵

Voják, který psal z fronty rodičům domů a později dostal Nobelovu cenu za literaturu, se dokonce ani po válce, když seděl u psacího stolu, nedokázal vzdát „skvělých služeb“, které mu prokazoval metamfetamin. Závislost na něm si vypěstoval jako voják — aby byl schopen fungovat a přestat útrapy války: „Nezapomeňte mi prosím co nejdříve poslat pervitin, pokud možno v obálce. Otec ho může zaplatit ze své prohrané sázky,“⁶⁶ píše v dalším dopise z války.

Heinrich Böll mluví o svém užívání pervitinu s takovou samozřejmostí, která naznačuje, že byl s jeho účinky obeznámen — nikoliv však s riziky: „Pokud příští týden uběhne tak jako minulý, budu jen rád. Pošlete mi při nejbližší příležitosti zase pervitin; určitě ho během těch četných hlídek dobře využiju; a kousek špeku, pokud to půjde, abych si měl na čem osmažit brambory.“⁶⁷ Jeho lapidární a časté zmínky o stimulantu naznačují, že s touto látkou uměla zacházet i jeho rodina a v žádném případě její užívání neodmítala: „Milí rodiče a sourozenci! Mám teď dostatek času a hlavně klidu, abych vám napsal. Jsem samozřejmě k smrti unavený,

protože včera v noci jsem spal jen dvě hodiny a dnes v noci se taky nevyspím déle než tři hodiny, ale teď prostě musím zůstat vzhůru. Mimochodem zanedlouho začne působit pervitin a pomůže mi zahnat únavu. Venku je díky měsíčnímu svitu nezvyklé světlo, velmi chladno a obloha je jasná a plná hvězd.“⁶⁸ Böll stále znovu považuje spánek za silného soupeře: „Jsem k smrti unavený a chci s tím skoncovat. Pošlete mi co možná nejdříve trochu pervitinu a cigaret Hillhall nebo Kamil.“⁶⁹ A na jiném místě: „Služba je tvrdá a musíte pochopit, pokud budu později psát každé dva až čtyři dny. Dnes vás žádám hlavně o pervitin!“⁷⁰

Je vojín Böll ojedinělým případem? Nebo byla látka hromadně zneužívána také v armádě, stejně jako v civilní společnosti — byly snad statisíce, nebo dokonce miliony německých vojáků během svých dobovačných tažení pod vlivem metamfetaminu? Ovlivnila tato návyková droga, která slibovala dodatečný přísun energie, dokonce i průběh druhé světové války? Cesta do hlubin archivů začíná.

Sběr důkazního materiálu: Spolkový archiv — Vojenský archiv, Freiburg

Ve Freiburgu im Breisgau, obehnaný bezpečnostním plotem s ostnatým drátem a střežený vrátným mluvícím saským nářečím, se nachází Vojenský archiv, který je součástí Německého spolkového archivu. Pokud si tu chcete něco vyhledat, fotobuňka otevře ocelové dveře a vpustí vás do úzkostlivě čistých pracovišť, jejichž okna se při přílišném slunečním svitu automaticky zatemní žaluziemi. Počítače poskytují přístup ke skladům, které jsou odshora dolů na-

cpané posuvnými archivními regály plnými dokumentů. Miliony zemřelých po sobě zanechaly miliony spisů. Můžete si tu dohledat informace o dramatickém průběhu různých německých válek.

Alespoň teoreticky. Je tady toho sice uloženo spoustu, ale není jednoduché se vší tou změtí efektivně probrat a najít v obrovském objemu této byrokratické hrabivosti cenné informace. Klíčová slova, která lze vyhledat v počítači a která pomůžou prokrestit cestu, koneckonců vždy vyzdvihují jen několik aspektů určitého spisu. Navíc byla hesla vytvořena před desítkami let, kdy měl výzkum jiné priority. V poválečných letech se například lékařsko-historickým detailům připisoval menší význam než dnes. Také subjektivní dojmy či nálady musely ustoupit oficiálním postupům. Takže přístup k minulosti se zakládá — přestože je podporován nejnovějšími technologiemi — na minulém chápání dějin.

Německá armáda objevuje německou drogu

Kariéra metamfetaminu ve wehrmachtu je neoddělitelně spjata s asketicky působícím vrchním štábním lékařem s úzkým obličejem a tmavohnědýma očima, které na nás na těch několika málo dochovaných fotografiích upírají vždy velmi pronikavý pohled. Když byl prof. dr. Otto F. Ranke jmenován vedoucím Ústavu všeobecné a vojenské fyziologie — což byla klíčová pozice, i když to tehdy ještě nikdo netušil —, bylo mu osmatřicet let.

Fyziologie byla v tehdejší medicíně okrajovým oborem. Zabývá se vzájemným působením fyzikálních a biochemických procesů buněk, tkání a orgánů. Je to jistý druh celkového

pohledu a celostního přístupu za účelem porozumění organismu. *Vojenská fyziologie* se zase zabývá specifickým zatížením vojáků — s cílem optimalizovat výkonnost armády z lékařského hlediska a vyvarovat se újmám v důsledku nadměrného vypětí či vnějších vlivů. V době, kdy armáda začala být vnímána jako moderní organizace a vojáci byli nazýváni „oživenými motory“,⁷¹ bylo Rankeho úkolem uchránit je před opotřebením, tedy před neschopností vykonávat vojenskou službu. Měl promazávat jednotlivé součástky, aby stroj bezvadně fungoval; byl tedy jakýmsi výkonnostním trenérem německé armády — a zároveň vynálezcem všemožných udělátek. V průběhu let Ranke vyvinul tak různorodé předměty, jako je pozorovací přístroj k odhalení umělé zeleně (maskovacího oblečení, např. v lese), nové ochranné brýle proti prachu pro motocyklisty, neprůstřelné tropické helmy propouštějící pot pro Afrikakorps nebo odposlouchávací mikrofony ke zlepšení směrového slyšení pro vojenskou rozvědku.

Rankeho Vojenský fyziologický ústav byl jedním z oddělení Vojenské lékařské akademie (Militärärztlichen Akademie, zkráceně MA), sídlící v Berlíně na ulici Invalidenstraße v rozlehlém komplexu postaveném ve stylu fridrichovského novobaro. Nyní se zde nachází Spolkové ministerstvo hospodářství a energetiky. V reliéfu mansardové střechy nad hlavním vchodem byl nápis vyvedený oblými zlatými písmeny: *Scientiae Humanitati Patriae* (Vědě — lidstvu — vlasti). V letech 1934—1945 zde armáda prováděla výcvik mladých zdravotních důstojníků. Toto elitní zařízení pruského rážení bylo domovem největší evropské lékařsko-vědecké knihovny, vlastnilo vynikající sbírku přístrojů umístěných v dvoupodlažní laboratorní budově, vybavené nejmodernějšími technologiemi, mělo několik velkých poslucháren,

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.